Een kwestie van kiezen

Acquisitie en selectie van de nationale audiovisuele collectie

Piet van Wijk

Wie wat bewaart, die heeft wat. De vraag is niet langer wie bewaart, want er is eindelijk een nationaal archief voor audiovisueel materiaal: het Nederlands Audiovisueel Archief, NAA. De actuele vraag is: wat moet en kan het NAA bewaren? Beleidsmakers, archiefbeheerders, producenten, omroepen en gebruikers worstelen al lang met richtlijnen voor een antwoord op de vraag welk materiaal de kosten en moeite van het bewaren waard is. Een chronologisch overzicht van de ontwikkelingen.

Een terugkerend thema in de discussies die voorafgingen aan de oprichting van het Nederlands Audiovisueel Archief was het onderwerp selectie. Je kunt nu eenmaal niet alles archiveren, dus de eerste vraag is: wie selecteert wat en vooral hoe?

De vier 'grote' nationale av-archieven kenden elk hun eigen collectiecriteria. In hun gezamenlijke strijd voor een betere organisatie van de archivering, en vooral voor een ruimer budget, overlegden ze gebroederlijk en als gelijken, maar niemand kon verhullen dat er enorme onderlinge verschillen bestonden qua opdracht, omvang van de collectie, financiële armslag en bestuurlijke inbedding. Dit leidde tot een tweesporenbeleid. Met de mond beleden de archieven de ideologie van gezamenlijke zorg en verantwoordelijkheid voor 'de' nationale audiovisuele collectie Nederland en zij staken ook veel energie in de ontwikkeling van een nationaal plan. Daarnaast was ieder archief genoodzaakt zijn broodheer te dienen en zich staande te houden tot het moment waarop een nationaal av-archief werkelijkheid zou worden.

In de jaren 1995-1996 kreeg de herverkaveling van het av-archievenlandschap, na een lange en moeizame voorbereidingsperiode, eindelijk haar beslag: vier (eigenlijk vijf) afzonderlijke organisaties werden samengesmeed tot het Nederlands Audiovisueel Archief (NAA) met een cultuurhistorische archief- en museumtaak, gecombineerd met de bedrijfsarchief-taak voor de publieke omroep. Het Nederlands Filmmuseum werd niet in de fusie betrokken en bleef gericht op het cinematografisch erfgoed.

Dit artikel schetst anekdotisch en ongetwijfeld subjectief hoe in de tweede helft van de jaren tachtig de archivering van film en televisie (en in mindere mate geluid) een 'hot item' werd. Welke noden, tekortkomingen en behoeften werden gesignaleerd? Welke oplossingen werden aangereikt? En vooral, wat had dit voor gevolgen voor de dagelijkse praktijk van de av-archivering: leidde de verhevigde aandacht voor het onderwerp in die jaren ook werkelijk tot een 'beter afgestemde' of 'meer verantwoorde' archivering?

Noodkreten

In de tweede helft van de jaren tachtig laait een vuurtje op dat in het decennium daarvoor al was aangestoken toen in januari 1977 de zogeheten Sava-nota verscheen, formeel: *Nota betreffende de Stichting Audiovisueel Archief i.o.* Deze was samengesteld door de werkgroep Sava, waarvan de elf leden de volgende organisaties vertegenwoordigden: Rijksarchiefdienst, NOS, Stichting Film en Wetenschap, Nederlands Filmmuseum, de Stichting Theater, Klank en Beeld en de archiefdiensten van zes grote steden. De eerste zin van deze interessante nota werd direct een klassieker: 'In brede lagen van de bevolking is een groeiende belangstelling te constateren voor het verleden.' Ook de aanhef van de tweede alinea is in de twintig jaar die volgden vaak herhaald: 'In dit kader past in het bijzonder ook de zorg voor de audiovisuele documenten – opnamen van beeld en geluid – waarin het "beeld" van onze eeuw dagelijks wordt vastgelegd.'

Kort en goed, de werkgroep stelde vast dat als het op av-archivering aankomt in Nederland geen sprake is van een centraal beheer of zelfs maar van een centraal geleide aanpak. De uit de dagelijkse praktijk voortgekomen taakverdeling toont overlappingsen en – wat erger is – grote lacunes. De werkgroep pleitte dan ook voor een Centrale Instantie voor opsporing, documentatie en informatie en een Centraal Depot voor filmmateriaal, videoregistraties (gemaakt door de omroepen en door dezelfde vaak na enkele weken alweer gewist) en registraties van 'directe uitzendingen'. Het bestuur van de Centrale Instantie zou moeten bestaan uit vertegenwoordigers van de 'begunstigende instellingen'. 'Omdat deze deelnemers uitsluitend zelf kunnen beoordelen welk materiaal voor hun instelling relevant is, zullen zij zelf een selectie moeten maken uit het aanbod van bewegend beeld en geluid op grond van de gegevens die door de Centrale Instantie worden verzameld en integraal aan de deelnemers worden toegestuurd.' De Centrale Instantie coördineert, maar de deelnemers behouden hun eigen verantwoordelijkheid inzake de verwerving van opnamen.

De Stichting Film en Wetenschap (sfw), reeds geruime tijd betrokken bij de documentatie van beeld en geluid in dienst van een algemeen belang

zou de aangewezen instelling zijn om als Centrale Instantie te fungeren. Met het Filmmuseum als Centraal Depot zou geprofiteerd kunnen worden van de daar aanwezige ervaring met archiefbeheer op audiovisueel gebied. De NOS zou gezien haar beperkte doelstelling de voorgestane standaard voor permanente bewaring niet kunnen bereiken. Daarom zouden opnamen van de omroepen, geselecteerd door de bij de Sava aangesloten instellingen en op kosten van die instellingen geconserveerd, in het Centraal Depot ondergebracht moeten worden.

De bondige nota leest als een voorstel om rigoureuus in te grijpen en op democratische, maar ook vrij liberale wijze orde op zaken te stellen, zodat de informatie alomt beschikbaar komt en degene die iets wil (laten) bewaren een archiveringsopdracht kan laten uitvoeren, mits hij daarvoor geld meebrengt. De belanghebbende selecteert en betaalt. Een mooie, simpele opzet. Dat deze figuur organisatorisch en vooral financieel niet realiseerbaar bleek te zijn, zal geen verwondering wekken. Niettemin zal in later jaren nog verrassend vaak de Sava-nota in herinnering worden geroepen, al was het maar omdat het een van de eerste, breed gedragen signalen uit het veld was.

SAM

Precies een jaar later, januari 1978, wordt door het ministerie van onderwijs en wetenschappen en dat van CRM, na enkele hiertoe georganiseerde 'hearings' de Stuurgroep Audiovisuele Media (SAM) in het leven geroepen. Uit de constatering dat audiovisuele media een belangrijke plaats in het vormingsproces en het onderwijsleerproces innemen, vloeien de volgende vragen voort: hoe kunnen vraag en aanbod van av-media zo effectief mogelijk op elkaar worden afgestemd en welke voorzieningen zijn nodig om de gebruiker te informeren over het materiaal dat voorhanden is?

De SAM wordt zwaar opgetuigd. Taken worden verdeeld over zes subgroepen die alle belangen, problemen en mogelijke oplossingen over bereikbaarheid en gebruik van av-media in kaart brengen. De nadruk komt te liggen op coördinatie en samenwerking tussen het onderwijs en cultureel werk enerzijds en bibliotheken, filmotheken, producenten en universitaire media-instituten anderzijds. Ook de duurzame bewaring van av-media krijgt aandacht. Th.M.E. Liket, hoofddirecteur Voorzieningen van het ministerie van O&W, memoreert in zijn rede, uitgesproken bij de installatie van de SAM, dat de bewindslieden de Sava-nota hebben ontvangen nadat ook in eigen kring was gesignaleerd 'dat iets gedaan zou moeten worden aan de duurzame bewaring van audiovisuele media.' Hij meldt dat op ambtelijk niveau een nader advies over deze materie wordt voorbereid, dat

nog geen beslissingen zijn genomen en dat het in de bedoeling ligt 'ook u [= SAM, PVW] te belasten met het doen van nadere voorstellen' over duurzame bewaring. Het onderwerp av-media in onderwijs en cultureel werk zeurt blijkbaar al een tijd maar Liket is optimistisch. 'Na zeven jaar filosoferen, praten, denken en schrijven is de tijd aangebroken voor daden.' Helaas moeten alle 'daden' wel plaatsvinden binnen de bestaande meerjarenplanningen, aangezien de Rijksbegroting geen enkele ruimte biedt.'

In 1981 werden de SAM-nota's gepubliceerd: tien delen, samen zo'n vijftien centimeter dik. Het is wederom veel praten en schrijven geworden, maar wel daadkrachtig schrijven. Zo besluit men in 'Subgroep 1 – Centrale Documentatie' dat 'het mogelijk en wenselijk is op korte termijn een centrale database voor audiovisuele materialen tot stand te brengen met als functie een centrale catalogus, een nationale mediagrafie en een uitwisselingsband'.⁴ *Bijlage IV van de hearingversie – SAM – Deeladvies B: de verspreiding van Audiovisuele Media* (december 1981) bevat soortgelijke aanbevelingen als de Sava-nota, over eigen materiaal van de Nederlandse Omroep, onder andere over de selectie:

'De doelgroep (groepen en individuele gebruikers in het onderwijs, het sociaal-kultureel en het sociaal-educatief werk) hecht er grote waarde aan zo spoedig mogelijk na het tijdstip van uitzending via het open net over het omroepmateriaal te kunnen beschikken voor verder educatief gebruik. Daarom adviseert de werkgroep de procedure hiertoe zo kort mogelijk te doen zijn en de eerste selectie daarom niet toe te vertrouwen aan een in het leven te roepen selectiecommissie doch de keuze uitsluitend te leggen bij de doelgroep zelf. Daartoe zullen de registraties van alle eigen omroepprogramma's, waarvoor een regeling voor educatief gebruik is goedgekeurd, gedurende veertien dagen na de uitzending beschikbaar moeten blijven op een drager, die geschikt is om te worden gekopieerd. Binnen deze termijn zal de doelgroep zijn keuze ter kennis moeten brengen van een in te stellen Bureau Levering Omroepmateriaal. Om te bepalen of een programma in aanmerking komt voor duurzame bewaring geldt een andere termijn, namelijk 4 weken. (...) De criteria die hierbij zullen gelden vallen echter buiten het werkkterrein van deze werkgroep.'

En over de organisatorische aspecten:

'Aan de zijde van de omroep is het wenselijk een Bureau Levering Omroepproducties (Blom) te vormen. Dit bureau: a) verwerkt de aanvragen; b) onderhoudt de contacten met de zendgemachtigden mede ten aanzien van de regeling van de rechten; c) ziet er op toe dat door de aanvrager aan alle voorwaarden is voldaan ten aanzien van de

beschikbaarstelling; d) regelt de vervaardiging van de kopieën door of in opdracht van de NOS; e) verzendt de kopieën zo spoedig mogelijk doch in elk geval binnen twee weken na sluiting van de aanvraagperiode; f) stelt de hoogte vast van de directe kosten per kopie van een programma, verzendt de rekening en ontvangt de betaling; g) ontvangt ook de vergoeding terzake van de rechten en draagt zorg voor de afdracht hiervan.

Aan de zijde van de afnemers uit de doelgroep zal een aantal instellingen moeten worden aangewezen. Als zodanig zouden kunnen worden aangewezen o.a. NIAM, SFW, NBLC, VNFI, TFC, Fugitive Cinema, Cinemien, de Universiteitsbibliotheken. Deze instellingen hebben o.a. de taak te fungeren als intermediair tussen het Blom en de doelgroep.”

Op papier solide en vooral ambitieuze constructies, maar in de praktijk blijkt dit Blom-scenario onhaalbaar. Niettemin worden kort daarna via de Landelijke Bibliotheek Centrale (NBLC) en later ook via SFW-distributienetwerken voor videokopieën van (educatieve) televisieprogramma's opgezet, voornamelijk op basis van bilaterale overeenkomsten met individuele zendgemachtigden en programmamakers. Pas in het voorjaar van 1986 wordt de beschikbaarstelling van educatieve programma's definitief geregeld in een overeenkomst tussen NOS, FEDUCO, Teleac, RVU en NOT als zendgemachtigden en NBLC, Niam en SFW als distributeurs. De omroeparchivering, zo die er al is, blijft voor belanghebbende buitenstaanders een moeilijk te doorgronden, laat staan te sturen proces.

Omroephistorici en mediahistorici

In de herfst van 1986 roeren zich de historici. Waren het in bovenbeschreven voorstellen en nota's vooral beheerders, distributeurs, beleidsmakers en ambtenaren geweest die het archiefprobleem te lijf gingen, in 1986 laten de gebruikers morrende geluiden horen. Op 21 november organiseert het Nederlands Omroepmuseum een studiedag over omroepgeschiedenis. Zeer tot verrassing van de organisatoren, onder wie museumdirecteur Cees Cabout en omroephistoricus Huub Wijfjes, puilt de Marconizaal van het NOS-gebouw te Hilversum uit. Honderdveertig bezoekers, afkomstig uit het archiefwezen en de omroep zelf, maar vooral ook uit wetenschappelijke kringen hebben aan de uitnodiging gehoor gegeven. De organisatoren hopen antwoord te vinden op de vraag hoe te bevorderen dat omroepgeschiedenis niet blijft steken in geschiedenis van omroep-techniek en het omroepbestel, maar zal uitgroeien in de richting van de

programmageschiedenis. Maar in de nogal tumultueuze bijeenkomst overheerst het verwijt aan de omroep:

'Waarom springt u zo onverantwoordelijk om met uw programma-archieven? Het historisch archief van de radio is redelijk op peil, maar dat van televisie stelt nauwelijks iets voor. U hebt de morele plicht uw uitgezonden produkt vakkundig te bewaren en toegankelijk te maken, óók voor raadpleging ten behoeve van wetenschappelijke doeleinden.'⁶

Een mooie binnenkomer voor de nieuwe manager van het televisie-archief, Marijn van den Born. Zijn recente aanstelling geeft hem de gelegenheid zich te distantiëren van het gevoerde beleid en zich bij de critici aan te sluiten. Hij legt uit hoe de autonomie van de zendgemachtigden geleid heeft tot de gewoonte 'eigen' filmmateriaal te versnijden en later tot het desastreuze wisbeleid om videobanden te kunnen hergebruiken. Hij pleit voor een centraal tv-archief, depotplicht voor de zendgemachtigden, selectiemandaat voor het archief en enige miljoenen gulden extra per jaar voor personeel en technische kosten. 'Wordt dit niet op korte termijn gerealiseerd, dan moet de historische televisie-archivering als een verloren zaak worden beschouwd.'⁷

Van selectie wil de Groningse historicus J.W. Drukker niets weten. Wij weten niet welke vragen historici over twintig, dertig jaar zullen stellen, dus alles moet bewaard blijven. Hij vraagt zich af waarom het niet mogelijk is om alle programma's vast te leggen op videobandjes waarop dan een sticker met datum en zender wordt geplakt. In de omroepgidsen die je ernaast legt staan voldoende gegevens om een en ander terug te vinden. De reactie dat dit wel vier miljoen gulden per jaar zou kosten, wordt weggewuifd. De suggestie van Drukker beklijft en zes maanden later vindt bij SFW integrale registratie op video plaats van de uitzendingen van de Nederlandse publieke televisiezenders. Kosten: 35 duizend gulden per jaar. De studiedag krijgt een vervolg in mei 1987, als het omroepmuseum een discussiemiddag organiseert voor circa twintig smaak- en beleidsmakers. Inleiders zijn Friedrich P. Kahlenberg, voorzitter van de Studienkreis Rundfunk und Geschichte en Jo Bardoel, op dat moment beleidsontwikkelaar bij de NOS. De verslagen van beide dagen geven een aardig beeld van de toenmalige standpunten.⁸

Huub Wijffes stelt een evaluerend rapport met concrete aanbevelingen op in opdracht van het Omroepmuseum. Over het onderwerp selectie volgt hij de richtlijn van de Internationale Federatie van Televisie Archieven (Ifta/Fiat), die voorschrijft dat omroepmateriaal minimaal vijf jaar moet worden bewaard voordat selectie op grond van (potentieel) historisch belang plaatsvindt. Het liefst zou hij die tijdspanne vergroot zien tot dertig jaar, maar hij erkent dat dit technisch niet haalbaar is. Niet alles hoeft van

meet af aan bewaard te blijven, zolang de criteria voor afstoting maar objectief zijn. Men kan, zegt Wijfses, 'herhalings' en 'bijna doublures' wissen, zoals nieuwsberichten en de meeste quiz- en spelprogramma's. In de (alleen bij het radioarchief) uitgeschreven selectiecriteria treft hij te veel subjectieve termen aan als *geschikt, bekend, van waarde, van belang* en *verantwoord*. Samen met de zelfstandigheid van de selecteurs ziet hij hier een groot risico dat materiaal niet wordt geselecteerd dat na verloop van tijd toch belangwekkend blijkt. Zijn aanbeveling luidt dat de bij de omroep-archivering gehanteerde selectiecriteria ter beoordeling moeten worden voorgelegd aan een commissie van externe deskundigen op historisch gebied en/of de Raad van Cultuurbehoud (hier wordt waarschijnlijk bedoeld de Raad voor het Cultuurbeheer, PVW).⁹

Vereniging Geschiedenis, Beeld en Geluid

Ondertussen zitten de werkers in het veld niet stil. Vijf dagen na de memorabele bijeenkomst in de Marconizaal, vindt op 26 november 1986 in het Nederlands Filmmuseum de oprichtingsvergadering van Iamhist-Nederland plaats onder leiding van Frans Nieuwenhof, als filmhistoricus verbonden aan de Nederlandse Filmacademie en al sinds jaar en dag lid van de in 1977 opgerichte International Association for Audiovisual Media in Historical Research and Education (Iamhist). Als doelstelling voor de Nederlandse afdeling geldt, net als bij de internationale moedervereniging: 'het bevorderen van het gebruik van av-media in het geschiedenis-onderwijs.' Maar voor de Nederlandse afdeling wordt aan de doelstelling toegevoegd: 'Het bevorderen van het conserveren van audiovisueel materiaal als documenten en het verbeteren van de toegankelijkheid van audiovisuele archieven en collecties binnen het Nederlandse taalgebied.'

Met een klinkend Comité van Aanbeveling (Jan Bank, Hans Blom, Frits de Jong Edz, Henk van Os en Rolf Schuurisma) en een oprichtings-subsidie van tienduizend gulden op zak lopen de initiatiefnemers tegen een boom met rijpe vruchten. Een jaar later heeft de vereniging, inmiddels omgedoopt tot Vereniging Geschiedenis, Beeld en Geluid, al ongeveer honderdvijftig individuele en vijftien institutionele leden en een clubblad, *GBG-Nieuws*, dat driemaal per jaar verschijnt. Voor de oprichtingsvergadering had gastheer Frans Maks, de toenmalige directeur van het Nederlands Filmmuseum, zijn collega collectiebeheerders van het televisie-archief, het Film- en Fotoarchief van de RVD en van de Stichting Film en Wetenschap uitgenodigd. Na de wonderbaarlijk verlopen oprichtingsvergadering blijkt de vereniging een bestuur van elf personen te

hebben, onder wie ook de vier genoemde collectiebeheerders. Tot in 1988 zal achterop het *GBG-Nieuws* de uitnodigende mededeling staan:

‘Binnen de vereniging GBG zijn de belangrijkste beheerders en gebruikers van historisch audiovisueel materiaal in Nederland bijeengebracht. Vooral nog zijn de film/televisie-archieven en musea ruimer vertegenwoordigd in het ledenbestand dan de wetenschappelijke gebruikers of filmmakers. Het samenbrengen van beide groepen ziet GBG als een van de noodzakelijke voorwaarden voor het nastreven van haar doel.’¹⁰

In dat samenbrengen slaagt de vereniging die eerste jaren uitstekend. Van de frequente en ook wel langdurige bestuursvergaderingen, de goed bezochte en met veel enthousiasme georganiseerde studiedagen en conferenties en de rijke variatie aan berichten, artikelen, interviews en verslagen in *GBG-Nieuws* gaat onbetwist een katalyserende werking uit. Duidelijker dan ooit tevoren kunnen beheerders en gebruikers in gesproken en geschreven woord aan elkaar uitleggen met welke behoeften en met welke belemmeringen ieder in zijn dagelijks werk wordt geconfronteerd. Een greep uit de bijdragen in *GBG-Nieuws 4* (maart 1988): een aankondiging van de voorjaarsconferentie over Speelfilm en Geschiedenis; een verslag van de najaarsconferentie over audiovisuele bronnen; een uitgebreide recensie-samenvatting van Fred van der Molens scriptie over de Polygoon-journaals; een aankondiging voor het Iamhist-seminar Television for the future; een voorbeschouwing op het themaprogramma Docu 20-40 en op de Nederlandse Filmdagen; een interview met de nieuwe directeur van het Nederlands Filmmuseum Hoos Blotkamp; een bericht over de vorderingen bij de samenstelling van de *Gids voor historisch beeld- en geluidsmateriaal*, en tot slot achterin het blad een ledenlijst: de namen van honderdvijftig geïnteresseerden en belanghebbenden in het onderwerp.

In dit nieuwe klimaat is het voor ieder mogelijk zonder ambtelijke plichtplegingen de nijpende problemen die hij of zij ziet op tafel te gooien. Dit gebeurt onomwonden en een rijke stroom brieven met klachten en verontwaardiging over het feit dat het zover heeft kunnen komen gaat richting overheid, naar alle betrokken ministeries, naar alle directies, liefst nog met cc-tjes naar de NOS, de Mediaraad, de Raad voor Cultuurbehoud en de pers een afschrift. Een *Vrij Nederland*-bijlage (12 september 1987) geheel verzorgd door de furieuze gastredacteur Eric van 't Groenewout over de erbarmelijke toestand van de (nitraat)filmcollecties in het Filmmuseum is een goed voorbeeld. Het artikel leidt tot kamervragen.

Knelpunten

In de loop van 1987 wordt, wellicht mede ingegeven door de alarmerende signalen uit het veld, binnen het ministerie van WVC een projectgroep Audiovisuele Archieven (AVA) ingesteld met vertegenwoordigers uit de Directie Kunsten, de Directie Radio, Televisie en Pers (RTP), de Directie Monumenten, Musea en Archieven (MMA) en de Stafdirectie Cultuurbeleid (SCB) die voorzitter en secretaris leverde. Tal van inspanningen sinds de jaren zeventig hebben nog nauwelijks tot resultaat geleid. Om herhaling van zetten te voorkomen stelt de projectgroep AVA zich ten doel naar pragmatische oplossingen te zoeken die op korte termijn gerealiseerd kunnen worden. De secretaris van de projectgroep, Kees M. Paling, stelt een onderzoek in en rapporteert in oktober 1987. Op basis van bezoeken aan de instellingen en interviews met de beheerders komt hij tot een globale beschrijving van de av-archieven, hun acquisitie-, archiverings- en beschikbaarstellingsbeleid. In zijn conclusies stelt hij vast dat er sprake is van lacunes en enige overlap. Ook refereert hij aan het een paar maanden eerder verschenen rapport van de Werkgroep Archief Televisie, ingesteld door de NOS. 'Kern van het advies', meldt Paling, 'is dat naast omroepen ook een groep van deskundigen moet gaan adviseren over de selectie van materiaal voor het archief, en verder dat een beter functioneren van het archief wellicht een verdubbeling van de kosten met zich mee zal brengen.' Maar wat feitelijk de problemen zijn bij de av-archivering en wat hiervan de omvang is, komt niet uit de verf."

De voorzitter van de departementale projectgroep AVA, Henk Withaar, komt tot de conclusie dat de archieven het best zelf de knelpunten kunnen aangeven en suggesties doen voor oplossingen. Hij verzoekt in maart 1988 de archiefbeheerder van SFW in overleg met de andere instellingen verbeteringen voor te stellen, waarbij vooral het behoud van cultuurhistorisch waardevol materiaal een belangrijk uitgangspunt zou moeten vormen. Dit valt in goede aarde bij de directeur van Filmmuseum en de beheerders van de NOS-, RVD- en SFW-archieven, die inmiddels een regulier archievenoverleg voeren. De motivatie om zelf grip te krijgen op de problematiek en deze in een bondig, maar volledig overzicht van knelpunten te presenteren aan de minister is enorm. In de maanden april, mei en juni komen de vier beheerders wekelijks bijeen en wordt aan de hand van uniforme vragenlijsten de situatie bij de vier archieven uitputtend uitgevlooid en besproken. Al snel wordt duidelijk dat op alle fronten de inzet van extra menskracht en middelen noodzakelijk is. Maar het zijn vooral de conserverings- en ontsluitingsachterstanden, met name bij het omroeparchief en het Filmmuseum die de meeste aandacht vragen.

De zelfportretten van de vier archieven laten zien dat in het permanente noodweer (redden wat er te redden valt) de aandacht voor correct geformuleerde taakafbakening met concrete acquisitie- en selectiecriteria verslapt en soms non-existent is. De ingevulde vragenlijsten geven het volgende beeld. Het Filmmuseum wil met zijn collecties inzicht geven in de (geschiedenis van de) filmcultuur in binnen- en buitenland. De wijze van filmen is belangrijker dan het behandelde onderwerp: het NFM kan en wil daarom geen genres uitsluiten. Er worden in 1988 geen selectiecriteria gehanteerd. Wel is er het voornemen deze te formuleren als afgeleide van de doelstelling. Er geldt een passief verzamelbeleid: wat wordt aangeboden, wordt aangenomen.

Het Film- en beeldbandarchief van het NOB (inmiddels was de omroeparchivering bij wet overgedragen van de NOS aan het NOB) betreft zijn materiaal uit de eigen producties van de Nederlandse zendgemachtigden. De doorstroming vanuit het beeldbandmagazijn van de omroepen naar het archief is minimaal, zodat een groot deel van de banden ten prooi valt aan een ongefundeerd wisbeleid. Op film geproduceerde programma's vinden wel hun weg naar het archief. Het FBA-NOB verzamelt passief maar is voornemens via zendlijnregistratie een actieve acquisitie van met name live-programma's te gaan realiseren. Omdat alles bewaren ondoenlijk is, moet een serie vragen de archivaris in staat stellen zo objectief mogelijk zijn keuze te maken of iets bewaard moet worden. Die vragen zijn:

- is het onderwerp reeds aanwezig?
- is het onderwerp in een ander archief reeds aanwezig?
- is er een (te) grote overeenkomst met al aanwezig materiaal?
- zijn reeds alle visies tot hun recht gekomen?
- heeft het item historische waarde?
- is het de eerste, de vijftiende, de laatste uitzending van een serie?
- is de productie van belang voor de zendgemachtigde?
- is de uitzending zelf 'in het nieuws' geweest?
- bevat de opname personen met verleden of mogelijke toekomst?
- bevat de opname beelden van bekende persoonlijkheden?
- behandelt het programma een nieuw maatschappelijk fenomeen?
- is er sprake van een nieuwe techniek of een nieuwe manier van filmen?
- is het programma c.q. materiaal voor heruitzending geschikt?

Daarbij wordt opgemerkt dat de verschillende invalshoeken van de diverse zendgemachtigden tot hun recht moeten komen, zodat alle meningen over een onderwerp in het archief teruggevonden kunnen worden. De opsomming pretendeert niet compleet te zijn: bij twijfel ligt overleg met de maker zeker in de rede.

Het verzamelbeleid van het RVD-Filmarchief concentreert zich op:

- 1 producties die door of met geld van de overheid zijn gerealiseerd;
- 2 materiaal dat om andere reden in bezit van de Staat der Nederlanden is gekomen (schenkingen aan de Rijksarchiefdienst, 'geconfisqueerd vijandelijk bezit');
- 3 een selectie van producties die door derden wordt aangeboden.

Het RVD-Filmarchief voert een passief acquisitiebeleid, wel wordt langs verschillende kanalen kenbaar gemaakt dat het archief openstaat voor individuele producties, collecties en oeuvres waarbij de RVD ernaar streeft eveneens geheel of gedeeltelijk de exploitatierechten van het materiaal over te nemen. Aan het uitschrijven van selectiecriteria is nog geen behoefte, aangezien zowel de collectie als het aanbod overzichtelijk is.

SFW verzamelt beeld en geluid ter documentatie van de contemporaine geschiedenis. Ter begrenzing van dit wel erg ruime verzamelgebied wordt het acquisitiebeleid omschreven als toegespitst op politieke en maatschappelijke onderwerpen: non-fictie materiaal aangaande crisis, oorlog, wederopbouw en welvaartsgroei; politiek; vakbonden; verzuiling en ontzuiling; religie, zending, missie; emancipatie; minderheden et cetera, voornamelijk met betrekking tot Nederland en de Nederlandse Koloniën. SFW voert een passief en beperkt actief verzamelbeleid, in die zin dat met producerende partijen (universiteiten, politieke partijen, vakbonden) is afgesproken de producties te deponeren. Daarnaast registreert SFW de uitzendingen van de Nederlandse publieke omroep op video, dagelijks van 16.30 tot 0.30 uur en een keuze van Nederlandse radio-uitzendingen. Selectiecriteria zijn hiervoor echter niet uitgeschreven.

Zo gedetailleerd als hierboven werd de Knelpuntennota niet en evenmin presenteerde die een begroting voor het inlopen van achterstanden. Eerst moest bestuurlijk en politiek *commitment* worden bereikt. Wel circuleerde een calculatie van het FBA-NOB waarin een totaalbedrag van 75 miljoen gulden voor inhaaloperaties werd genoemd. De nota geeft eerst een schets van de vier av-archieven, wat ze doen en via welk ministerie of welke directie ze worden gefinancierd (O&W, AZ, WVC-Media en WVC-Kunsten). Dan volgt kort het belang van av-archivering en de uitsplitsing in hoofdtaken: acquireren en selecteren, bewaren en conserveren, ontsluiten en beschikbaarstellen. Na de gemeenschappelijke klacht over de enorme achterstanden in conservering en ontsluiting, over de zwaar onvoldoende personele en financiële capaciteit om de aanwas te verwerken en over de belemmerende wet- en regelgeving die de toegankelijkheid voor publiek en gebruikers in de weg staat, worden aan de hand van de hoofdtaken de specifieke knelpunten behandeld. Bij acquisitie en selectie wordt onderstreept dat Nederland geen depotplicht kent, dat daarom het over-

zicht over het geheel ontbreekt, en dat de verschillende archieven zelfs niet weten wat de andere collecties bevatten. 'Het selectiebeleid kan zo onvoldoende worden afgestemd op het geheel.'¹²

Op 27 juni 1988 krijgt minister Brinkman de nota overhandigd en hij verklaart dat hij de samenwerking en bundeling van krachten waardeert en dat hij de boodschap volledig begrijpt. Er zal geld bij moeten en wel veel geld, maar organisatorisch en infrastructureel zullen aanpassingen gewenst zijn. Daar voorziet hij echter wel 'bestuurlijke problemen' – een juiste voorspelling, zoals later zou blijken.

De Knelpuntennota mist zijn uitwerking niet. De aandacht van de media, zowel via radio, televisie als de schrijvende pers, is enorm. Als publiekelijk wordt gemeld dat van de televisieserie JA ZUSTER, NEE ZUSTER niets meer resteert, is het hek van de dam. Of het nu is doordat banden werden gewist, film werd versneden, de omroepen hun spullen niet inleverden of dat de oorzaak geldgebrek was, de uiteindelijke conclusie is dat televisie-archivering in Nederland er belabberd aan toe is. Op 14 september zegt de minister 35 miljoen gulden toe voor het wegwerken van achterstanden in de beeldbandconservering.

In dezelfde zomer wordt op initiatief van Han Peekel de Stichting Nationaal Audiovisueel Historisch Archief (Snaha) opgericht met als doelstelling het bijeenbrengen, conserveren, instandhouden, toegankelijk maken en beschikbaarstellen aan de belangstellende, professionele of particuliere gebruiker; het beheren en exploiteren van het audiovisueel materiaal aanwezig bij omroepinstellingen, het Nederlands Omroepproductie Bedrijf, de Rijksvoorlichtingsdienst en de Stichting Film en Wetenschap; en voorts het verrichten van al hetgeen zal kunnen bijdragen tot haar doel.¹³ In de vliegende start verwerft de stichting direct een subsidie van 236 duizend gulden voor de ontwikkeling van een businessplan, mits de vier archieven met de opzet van het onderzoek instemmen. Dat doen ze echter niet. De archieven weigeren hun medewerking te verlenen aan een initiatief dat uiteindelijk tot de opheffing van hun eigen instellingen zal moeten leiden. Bovendien schetsen de initiatiefnemers de commerciële exploitatiemogelijkheden veel te rooskleurig, is hun opvatting. Wel zijn de archiefbeheerders bereid aan het Snaha-initiatief bij te dragen als het de vorm van een samenwerkingsverband krijgt met als hoofddoelstelling de taakverdeling en afstemming van werkzaamheden op het gebied van archivering en beschikbaarstelling. Vertegenwoordigers van de betrokken archieven en deskundigen op relevante deelgebieden zullen samen het bestuur moeten vormen. Na precies een jaar corresponderen blijkt het Peekel-initiatief Snaha niet levensvatbaar. Op 15 november 1989 besluit de minister van WVC de onderzoeksoopdracht (het ontwikkelen van een businessplan) niet aan de stichting te verlenen. De directeur Media, Letteren

en Bibliotheken (MLB) van WVC kondigt aan dat het ministerie zelf, in overleg met de betrokken av-archieven, een onderzoek zal beginnen.

De Mediaraad

De Mediaraad presenteert op 6 december 1989 zijn *Advies inzake conservering en archivering van audiovisueel materiaal*.¹⁴ In maart 1989 had de minister in zijn adviesaanvraag aan de Mediaraad geschreven dat zijn toekenning van 35 miljoen gulden onontkoombaar de vraag zou oproepen welk materiaal, op welke gronden en tegen welke prijs bewaard, geconserveerd en gearchiveerd zou moeten worden – kortom, de kwestie van het selectiebeleid bij de audiovisuele archieven, die de minister als volgt specificeert:

- vanuit welk perspectief moet de waarde worden bepaald (cultuurhistorisch, wetenschappelijk, artistiek, educatief et cetera)?
- wanneer moet er selectie plaatsvinden?
- welke criteria zou men kunnen of moeten hanteren (kwaliteit, uniciteit, et cetera)?
- hoe dit te concretiseren in praktische vuistregels voor de archieven?
- welke zijn de financiële consequenties van het door u geadviseerde selectiebeleid?
- en wat kunnen nieuwe informatietechnische opslagmethoden voor dit alles betekenen?

Met dit niet geringe vragenpakket op zak meldt June Koster, secretaris omroep van de Mediaraad zich bij de verschillende archieven. Die kennen inmiddels het klappen van de zweep en hebben zich verenigd in de Nederlandse Vereniging van Audiovisuele Archieven (NVAA), opgericht in juni 1989 tijdens de presentatie van de Knelpuntennota Geluidsarchieven.

Zeër tot tevredenheid van de betrokken archieven neemt de Mediaraad in zijn advies een uitermate pragmatisch standpunt in dat echter voornamelijk op de omroeparchivering betrekking heeft. De Raad schetst hiervoor een tweedeling: een dynamisch archief (voor rekening van de zendgemachtigden) en een statisch archief (voor rekening van de omroepbeheertaken). De omroepen bepalen hoe lang een programma in het dynamisch archief verblijft. Zodra het wordt overgedragen aan het statisch archief vergoedt het archief de bandkosten, zodat het programma fysiek eigendom van het archief wordt. De overdracht vindt plaats op basis van een door de Raad geadviseerde depotplicht voor de omroepen. Eenmaal opgenomen in het statisch archief, acht de Raad het redelijk dat omroepen bij eventueel hergebruik een kostenvergoeding betalen aan het archief, dat naar de mening van de Raad niet dient te worden beheerd door

het NOB, maar als een gemeenschappelijke dienstentaak van de NOS zou moeten worden beschouwd. Samenvattend adviseert de Mediaraad aan de minister:

- de door de Mediaraad voorgestelde intensivering van de samenwerking tussen de instellingen over te laten aan de instellingen zelf;
- een stichting op te richten (met daarin vertegenwoordigd omroepinstellingen, archieven en universiteiten) die wordt belast met het ontwikkelen van selectiecriteria ten behoeve van de selectie van av-materiaal;
- de besteding van de 35 miljoen gulden voor conservering over te laten aan het FBA van het NOB;
- die maatregelen te nemen die het mogelijk maken dat het film- en beeldbandarchief van het NOB wordt opengesteld voor iedere belanghebbende.

De minister ziet een paar essentiële vragen nog niet beantwoord. De instellingen daarentegen zien zich gesteund in hun zelfstandige beleid, onder andere door de overwegingen:

'De Raad is van mening dat de taakverdeling voldoet en stelt geen herverdeling van verzamelverantwoordelijkheden voor. Voorkomen kan worden dat de instellingen dubbel werk verrichten door de realisatie van één centrale registratie op grond waarvan een voor alle instellingen toegankelijk ontsluitingssysteem ontstaat. De Raad hecht belang aan hechte samenwerking die gestalte dient te krijgen vanuit de instellingen zelf. Er is geen aanleiding te adviseren een formeel overkoepelend overlegorgaan in te stellen.'

In een reactie aan de minister wijzen de archieven erop dat bij de constateringen over de verzamelverantwoordelijkheden onvoldoende belicht wordt dat het gezamenlijk collectiebeleid niet vlakdekkend is en er dus zekere genres of categorieën av-materiaal buiten de archiefzorg vallen. De Vereniging van AV-Archieven, de NVAA, biedt zich aan als samenwerkingsplatform.

Naar een nationale en geïntegreerde aanpak

In haar reactie van 21 juni 1990 laat minister Hedy d'Ancona van wvc de Mediaraad weten dat zij uit het rapport concludeert dat de archieven stappen hebben ondernomen om tot intensivering van de samenwerking te komen, maar dat de rijksoverheid de plicht heeft duidelijk richting te geven aan die samenwerking. 'Derhalve heb ik het initiatief genomen tot een onderzoek naar een meer nationale en geïntegreerde aanpak van de audio-

visuele archieven.¹⁵ In de probleemstelling voor dit onderzoek valt op dat naast de vraag wat de vaste onderhoudskosten van av-archiefmateriaal zijn en welke rol het selectievraagstuk hierbij speelt, ook wordt gevraagd te onderzoeken 'welke mogelijkheden er zijn om door hergebruik tot een volledige dekking te komen van de vaste onderhoudskosten'. Hiermee wint de directie MLB niet direct de harten van de archiefbeheerders, die van mening zijn dat andere onderwerpen op dit moment meer aandacht behoeven. Het ministerie geeft de opdracht aan bureau Samsom-Veldkamp, dat onder leiding van Leo Welters in de zomer van 1990 begint met het Onderzoek Audiovisuele Archieven.

In juni 1991 wordt het *Samenvattend verslag* gepubliceerd waarin het volgende beeld wordt geschetst: er moet een nationaal audiovisueel archief (NAA) komen waarin de collecties van de omroeparchieven, RVD en SFW worden ondergebracht, een expertisecentrum voor de audiovisuele archivering en een technisch centrum voor de conservering.¹⁶ Deze drie onderdelen zullen samen het NAA vormen en aan het NAA zal een organisatie gekoppeld zijn die als makelaar optreedt voor de exploitatie van het archiefmateriaal. Het Filmmuseum blijft apart bestaan, waarbij enige herverkaveling met de NAA-collectie kan plaatsvinden. Begeleiding en ondersteuning van wetenschappelijk onderzoek wordt geconcentreerd bij de Stichting Film en Wetenschap.

In het vervolgonderzoek naar de zogenaamde netwerkoctie wordt, nog meer dan in het eerste verslag al gebeurde, aandacht besteedt aan de bestuurlijk-organisatorische vormgeving van het geheel. Hier duikt het 'holding-concept' op, een overkoepelende stichting om eenheid van beleid te bereiken.

Het selectievraagstuk krijgt minder aandacht van de onderzoekers. In Hoofdstuk 8.5 *Specifieke voorstellen en aanbevelingen inzake selectie* staat samengevat:

- aan selectie valt niet te ontkomen;
- er is geen onderlinge afstemming van selectiecriteria tussen de instellingen;
- met voortvarendheid zullen nadere selectiecriteria en een zorgvuldige selectieprocedure moeten worden opgesteld;
- het verlenen van de studie-opdracht over deze complexe materie door WVC aan de NVAA is urgent;
- selectiecriteria kunnen niet los worden gezien van de toekomstige taken van de archieven.

Ook de opdrachtgever (WVC-MLB) signaleert dat het selectievraagstuk er wat bekaaid af komt en geeft P.E. Wiebes van de afdeling Literatuurstudie van de Hoofdafdeling Documentatie en Bibliotheek van het minis-

terre van wvc, opdracht een literatuuronderzoek uit te voeren.¹⁷ Wiebes presenteert vervolgens een overzicht van de denkbeelden over het onderwerp collectievorming en selectie en toetst dit aan de huidige praktijk in Nederland en verwijst daarbij naar een indrukwekkende lijst met geschriften uit binnen- en buitenland. In de samenvatting geeft hij de belangrijkste uitgangspunten, doelen en selectiecriteria die hij steekhoudend acht voor een beredeneerd verzamelbeleid.

Algemene uitgangs- en aandachtspunten bij een verzamelbeleid:

- behoud audiovisueel erfgoed;
- beschikbaarheid voor onderwijs en wetenschap;
- hergebruik door zendingemachtigden;
- wensen en eisen van overige gebruikers;
- samenhang en afstemming met andere collecties;
- integrale acquisitie versus selectieve acquisitie.

Bij selectie onderscheidt hij drie invalshoeken:

- algemene waardecategorieën: historische waarde;
- culturele, esthetische-artistieke en technologische waarde;
- sociologische waarde.

Indelingscategorieën:

- herkomst;
- functie;
- vorm.

Selectiecriteria:

- algemene (integrale of representatieve acquisitie);
- inhoudelijke;
- technische; juridische.

Wiebes stelt vast dat de instellingen hun materiaal verzamelen uit slechts die bronnen die overeenkomen met de specifieke achtergronden en doelstellingen van elk archief: voor het Filmmuseum is dat het filmwezen, voor de RVD zijn het de overheidsinstanties, voor het NOB de publieke omroepen en voor SFW de politieke en maatschappelijk organisaties. De instellingen stemmen hun selectiecriteria niet op elkaar af. Er is geen duidelijk aanspreekpunt voor andere archief- en collectiebeheerders van gemeenten, provincies, musea en universiteiten of voor bedrijven en particulieren waar materiaal gedeponeerd kan worden, terwijl hieraan wel behoefte bestaat. Bovendien worden producties van lokale, regionale en commerciële omroepen en van zelfstandige audiovisuele bedrijven niet verzameld.

Samenvattend stelt Wiebes dat archivering een onoverzichtelijk en onsamenhangend geheel is waardoor voor bepaalde terreinen geldt dat

niet gearchiveerd wordt en er veel documenten verloren gaan. In dat licht onderschrijft hij de aanbeveling van onderzoeker Welters om te komen tot een nationaal audiovisueel archief. De eerste stap in de ontwikkeling naar een landelijk verzamelbeleid zal een *overleggroep* moeten zijn, waarin naast de belangrijkste collectievormers ook vertegenwoordigers uit kringen van producenten en gebruikers zitting hebben.

Inmiddels blijkt de holding-variant voor het samenbrengen van de av-archieven op het ministerie wortel te schieten en wordt via een ministerraadsbesluit de Stuurgroep Nationaal Audiovisueel Archief opgericht. Voorzitter H. Vonhoff en de elf leden uit de hoogste echelons (de hoofd-directeuren van NOB, NOS, RVD, de Algemeen Rijksarchivaris, hoogleraar Piet de Rooy en de voorzitters van SFW en het Filmmuseum) krijgen de opdracht vóór 1 februari 1995 de oprichting van een Stichting Nationaal Audiovisueel Archief voor te bereiden. In de jaren die volgen wordt de aandacht vooral opgeëist door bestuurlijke problemen. De gewenste zelfstandiging van de omroeparchieven in een Stichting AVAC (Audiovisueel Archiefcentrum) en de zeggenschap van de NOS en het NOB in een op te richten samenwerkingsstichting brengt een zo diepgaande belangenstrijd boven tafel dat de materiële en personele tekortkomingen die een adequate collectievorming en archivering in de weg staan, maar zijdelings aan bod komen. Niettemin lukt het aan de eindrapportage van de Stuurgroep NAA (december 1994) een bijlage toe te voegen die een beeld geeft van de dan geldende visie op collectievorming en selectie, conservering en ontsluiting.¹⁸

De werkgroep Collectievorming en Selectie is vrij stellig in zijn uitspraken over het onderwerp selectie en conservering. In de samenvatting stelt de werkgroep dat het formuleren van selectiecriteria waarmee het volume van de nationale audiovisuele collectie kan worden beheerst, niet aan de orde is. Wat ons nog rest aan historisch beeld en geluid komt in principe *allemaal* voor conservering in aanmerking. Men kan categorieën onderscheiden om 'waarden' te benoemen, bijvoorbeeld artistieke, informatieve of contextuele waarden, maar:

'Het volume van het behoudenswaardige binnen deze categorieën is per definitie arbitrair. Gelet op de situatie in Nederland, waarbij slechts een klein deel van het av-erfgoed is behouden en veel documenten alleen daarom al op contextuele gronden het predikaat 'van nationaal belang' verdienen is het volume van behoud – en dus het risico van verlies – slechts afhankelijk van het beschikbare budget.'

Met andere woorden: geef maar geld (de inhaaloperatie werd begroot op 104 miljoen gulden) en de archiefinstellingen zijn mans genoeg om de inhoudelijke en operationele selectie voor conservering (verwijderen van

dubbele exemplaren, overs en andere collectie-vreemde elementen) zelf uit te voeren.

In de eindrapportage onderscheiden de archiefbeheerders drie selectieprocessen voor de opbouw van de nationale av-collectie:

- 1 inhoudelijke selectie: nationaal belang;
- 2 organisatorische selectie: de taakverdeling binnen de archiefinstellingen;
- 3 operationele selectie: prioriteit en formaatkeuze.

ad 1

Voor de inhoudelijke selectie worden de Unesco-richtlijnen voor de selectie van audiovisueel materiaal voor ons land zeer wel toepasbaar geacht. Dit is een lijst met twaalf karakteristieken op grond waarvan kan worden bepaald of een document voor duurzame bewaring in aanmerking komt.¹⁹ Bondig samengevat zijn dit de volgende criteria: van nationaal belang; documenteert overheidsbeleid; betreft een internationale gebeurtenis van belang voor nationale ontwikkeling; verbeeldt geschiedenis of ontwikkeling van av-media; documenteert significante groepen of personen; geëvalueerde of invloedrijke producties; gevraagd voor hergebruik of onderzoek; betreft personen van nationaal belang; cinematografisch belang en/of illustreert ontwikkeling van av-media; van de maatschappelijke norm afwijkend materiaal en/of illustreert sociale veranderingen; illustreert het productieproces en/of de werking van av-media; versies, *outtakes* en *overs* van klassiekers, van belang voor onderzoek. In navolging van de in bibliotheekkringen gemaakte keuze tot integrale conservering van alle titels van vóór 1850, wordt vastgesteld dat alle film van vóór 1930 ook voor conservering in aanmerking komt. Hieruit vloeit het dertiende criterium voort: het materiaal is van vóór 1930. Dat de Unesco-richtlijnen niet eenduidig zijn en elkaar overlappen, wordt als een voordeel getypeerd omdat dat de mogelijkheid schept er van uit verschillende invalshoeken mee te opereren. Ieder van de vier archieven doet dat ook en herkent in een (steeds andere) combinatie van Unesco-richtlijnen zijn prioriteiten.

ad 2

Organisatorische selectie. Om de taakverdeling goed in beeld te krijgen, worden opnieuw, zes jaar na de Knelpuntennota, de verzamelgebieden van de vier archiefinstellingen opgevoerd.

AVAC/NOB kent als selectiecriteria: opnamen van historisch belang; opnamen die een bepaald tijdsbeeld illustreren; opnamen van personen van historisch belang in alle levenssferen; opnamen van voorstellingen of

producties in de sector van de uitvoerende kunsten; programma's die een beeld geven van de radio- en televisiehistorie, van radio en televisie in het algemeen en van bijdragen van individuele personen daaraan; programma's die een beeld geven van hetgeen gedurende een bepaald tijdvak via radio en televisie is uitgezonden; opnamen van geografisch belang die zijn te plaatsen in het kader van ontwikkelingsstadia; opnamen van belang voor de natuurlijke historie; opnamen die wetenschappelijke en technische ontwikkelingen en onderzoek illustreren.

Het Filmarchief van de RVD hanteert nu als acquisitiecriteria: materiaal geproduceerd door de Rijksoverheid, met name op het gebied van het Koninklijk Huis en van voorlichting en ontwikkeling daarvan; geconfisqueerd av-materiaal; materiaal dat is (wordt) overgedragen door de Rijksarchiefdienst en door het Koninklijk Huisarchief; andere av-producties die de vaderlandse geschiedenis documenteren, waarbij de volgende criteria een rol spelen: optreden van leden van het Koninklijk Huis of politici; gebeurtenissen van kennelijk nationaal belang; belangrijke Nederlandse manifestaties in het buitenland; verdwenen of verdwijnende takken van ambacht of industrie; materiaal dat betrekking heeft op de (voormalige) overzeese gebiedsdelen; materiaal betreffende het politieke, maatschappelijke en culturele leven in het verleden; internationale gebeurtenissen, die voor Nederland van belang zijn (geweest); verschijningsvormen van de samenleving en topografische av-documenten.

Het Filmmuseum hanteert als criterium voor opname het 'cinematografisch belang', waarvan sprake is als een film een of meer van de volgende kwaliteiten bezit: artistieke kwaliteit (kunstzinnig gehalte); cinematografische kwaliteiten in relatie tot het moment van ontstaan (opmerkelijke montage, cameravoering of regie, et cetera); originaliteit in relatie tot het moment van ontstaan; exemplarische kwaliteiten (typerend voor een genre, een maker, een producent, een moment); uniciteit (in relatie tot Nederland of de wereld); documentaire waarde voor de (geschiedenis van) filmcultuur (bijvoorbeeld Rudolf Valentino bezoekt Amsterdam, protest tegen de Filmkeuring).

De Stichting Film en Wetenschap geeft als collectiegebied: av-materiaal van, geproduceerd door of betrekking hebbend op: politieke en maatschappelijke instituties (politiek, verzuiling, emancipatie); subculturen, randgroeperingen en overige niet maatschappelijk verankerde bewegingen; instellingen van onderwijs en wetenschap, voorzover het materiaal van belang kan worden geacht voor de beoefening van onderwijs en wetenschaps-geschiedenis.

Om de verzamelgebieden en taakverdelingsafspraken te expliciteren zijn overzichten samengesteld waarin alle genres (fictie film, documentaire, voorlichting/educatie, journaal/actualiteit, podiumkunsten, et cetera) wor-

den afgezet tegen de mogelijke bronnen van herkomst (publieke omroep, overheden, instellingen, bedrijven, particulieren). Deze matrix geeft voor de beheerders onderling en voor de buitenwacht helder aan welke archiefinstelling voor welke genre-herkomstcombinatie de *eerst verantwoordelijke* is. Ook maakt de matrix duidelijk voor welke typen av-materiaal (nog) geen archiefzorg is georganiseerd. De belangrijkste 'witte plekken' zijn: materiaal van de Nederlandstalige commerciële zenders en de regionale en lokale zenders; bedrijfs- en reclamefilms; eigentijdse animatiefilms; eigentijdse amateurfilms; kunstzinnige (multi)mediaproducties; buitenlandse tv-producties die op Nederlandse zenders worden uitgezonden.

ad 3

De operationele selectie leidt tot criteria die aangeven of een document in zijn oorspronkelijke vorm bewaard moet blijven (bijvoorbeeld voor hervertoning in de bioscoop) of dat het voldoende is dat de beelden op *browse* kwaliteit raadpleegbaar zijn.

Deze hele exercitie ter definiëring en afbakening van plaats en functie van de vier archiefinstellingen ten opzichte van elkaar en van de gezamenlijke zorg voor de 'audiovisuele collectie Nederland' is nieuw en verhelderend. Vooral door het benoemen van alle genres en typen av-materiaal komen de ambities, of zo men wil 'claims', van de instellingen boven tafel en wordt duidelijk wat adequaat, wat slecht of wat helemaal niet wordt gearchiveerd. Ontegenzeggelijk leidt dit ook tot een verhoogde alertheid ten aanzien van de respectievelijke verzameldomeinen en de grensgebieden, lees potentiële overlappingsen. Zo onderstreept SFW bijvoorbeeld de noodzaak aandacht te besteden aan de archivering van *complete* interviews met belangwekkende personen, waarvan voor radio- of televisie-uitzending slechts delen worden gebruikt. De noodzaak specifiek beleid te ontwikkelen voor 'restmateriaal' uit omroep-land en andere overlappingsen leidt tot de invoering van de 'tweede verantwoordelijke'.

Het NAA

De vertaling van deze kennis en claims in nieuwe beleidsplannen van de archieven met aangepaste acquisitie- en conserveringsprogramma's komt in 1995 wel op gang, maar deze plannen worden niet meer op individuele basis gehonoreerd. Het advies van de Stuurgroep NAA om de vier archieven zelfstandig te laten voortbestaan met daarnaast een stichting die de samenwerking verder moet vormgeven, wordt na interventies vanuit politiek Den Haag, terzijde geschoven om te kiezen voor de oprichting van

het Nederlands Audiovisueel Archief. Uiterlijk 1 januari 1997 moeten hierin opgaan: de Stichting AVAC, het Filmarchief van de RVD, de Stichting Film en Wetenschap en het Omroepmuseum. Het Filmmuseum zal als Centrum voor Cinematografie zijn zelfstandige status behouden. Aldus geschiedt.

Over de taakverdeling tussen NAA en Filmmuseum schrijft de staatssecretaris: 'De betrokken archieven doen daartoe een voorstel aan de Staatssecretaris van O&W die terzake beslist.' In juli 1997 presenteren de twee instellingen gezamenlijk de notitie *Over taakafbakening en taakverdeling*.²⁰ Hierin concluderen zij dat de drie jaar eerder opgestelde taakverdelingsmatrix door de onzekere toekomst van de betrokken instellingen meer weg heeft van een theoretische oefening hoe de verantwoordelijkheid voor de 'nationale collectie' zou kunnen worden verdeeld, dan dat de matrix een eenduidige en praktisch uitvoerbare verdeelsleutel oplevert. Met name het idee dat het Filmmuseum zich in zijn collectiebeleid op zekere genres zou moeten richten, wordt door de directie van het NFM niet meer onderschreven. Gezamenlijk wordt vastgesteld dat het verzamelbeleid van een av-archief, zowel in kwalitatieve als in kwantitatieve zin, een rechtstreekse afgeleide is van de eigen visie, de eigen expertise en het eigen netwerk. De opbouw van collecties weerspiegelt de eigen identiteit en dynamiek van bewust zelfstandig opererende instellingen. Daarom wordt nu de taakverdeling gebaseerd op intenties. Geen rigide afspraken als schriftelijke variant op een sorteermachine, maar afspraken die ruimte laten voor het subjectieve, voor het eigen paradigma, voor de uitzondering en het experiment. Dit kan, zo zegt de notitie, omdat het uitgangspunt van zowel NAA als NFM is om in goede samenwerking te streven naar de optimale zorg voor de nationale collectie van audiovisueel materiaal en naar het optimale (her)gebruik hiervan in artistiek, museaal, educatief en wetenschappelijk opzicht. Door profiel en aandachtsgebieden te beschrijven, zet de notitie de bakens voor een meer praktische taakverdeling uit.

Over de collectie van het Filmmuseum wordt gesteld dat het in de toekomst aan de volgende voorwaarden moet voldoen: het zal in ons land de belangrijkste bron moeten worden voor onderzoekers op het gebied van de filmcultuur, de filmgeschiedenis en de filmanalyse; zich in de internationale context door zijn aard moeten onderscheiden en het belangrijkste reservoir moeten zijn waaruit voor de eigen programmering wordt geput. Daarnaast moet de collectie een eigen gezicht krijgen door persoonlijke keuzen van degenen die voor de inhoud van de collectie verantwoordelijk zijn. Hiervoor geldt het uitgangspunt: het bijzondere, het door welke oorzaak dan ook verrassende en intrigerende of simpelweg het beeldschone dat naar het oordeel van het Filmmuseum nodig aan de filmgeschiedenis en de visie op de filmcultuur moet worden toegevoegd.

Door het samenvoegen van AVAC, Filmarchief RVD en SFW, zo stelt de notitie, heeft een Nederlands archief voor audiovisuele media vorm gekregen. De opdracht van het NAA is, vrij vertaald, het verzamelen van alle beeld- en geluidsbronnen die relevant zijn voor de geschiedenis van de twintigste en eenentwintigste eeuw. Ongeacht genre, herkomst, drager, en artistieke of technische kwaliteit, zodra av-materiaal inhoudelijk 'documentaire' informatie van nationaal belang bevat, komt het voor opname in de NAA-collectie in aanmerking. Waar de drie nu gefuseerde archieven afzonderlijk hun deelgebieden bestreken, zal het NAA, conform zijn opdracht, er naar streven *alle* av-bronnen van nationaal belang op politiek, cultureel, maatschappelijk en wetenschapshistorisch gebied te verwerven. Omdat het NAA tevens de bedrijfsarchief functie van de publieke omroepen vervult, zal van die zijde een extra hoeveelheid archiefmateriaal binnenstromen. De staatssecretaris legt de notitie voor aan de Raad voor Cultuur, die er een zeer werkbaar uitgangspunt voor samenwerking en taakverdeling in ziet.

De praktijk blijkt natuurlijk veel weerbarstiger dan de mooie woorden in bovengenoemde notitie suggereren. Dat blijkt in ieder geval bij de praktische uitvoering van collectie- en selectieafspraken binnen het NAA. Om te beginnen zijn uiteenlopende categorieën materiaal te onderscheiden waarop niet ongestraft een set van criteria kan worden losgelaten. Als voorbeeld geldt het onderscheid in selectie met terugwerkende kracht in eerder verworven materiaal versus selectie uit aanbod van nieuw materiaal. Als dat wel lukt op inhoudelijke gronden, dan leveren organisatorische problemen, bijvoorbeeld de immer beperkte capaciteit, wel roet in het eten. Ook kan het lastig zijn als er gekozen moet worden tussen eerder verworven materiaal en nieuw te acquireren materiaal.

Historische collecties

De categorie oud materiaal is altijd onevenwichtig van samenstelling door de relatieve willekeur waarmee het in de depots van een archief is beland. De duizenden titels nitraatfilm uit de periode tot 1953 die al of niet voor (her)conservering in aanmerking komen, vormen een fractie van wat in die tijd werd geproduceerd. Hiervoor geldt dat de zeldzaamheid van het materiaal, hoe onbenullig het behandelde onderwerp ook is, al aanleiding kan zijn om het te conserveren en duurzaam te bewaren. Variabelen als de fysieke toestand, de 'actualiteit' of de huidige interesse voor het onderwerp, de vraag voor hergebruik en vertoning en met name het beschikbare budget leiden toch weer tot prioriteitstellingen die de indruk geven dat selectiecriteria van kracht zijn. Maar schijn bedriegt hier. Dat geldt even-

eens voor het noodzakelijke pragmatisme bij de verwerking van tienduizenden titels, inclusief bijhorende werkkopieën, overs, geluidsbanden, voormontages, eindmixen en versies in een andere taal afkomstig van onafhankelijke opdrachtfilmers, filmproducenten of boedels van failliete of opgeheven laboratoria, werkplaatsen, collectieven enzovoort. Het in eerste instantie 'schonen' van het materiaal en het registreren (inventariseren en summier beschrijven) hiervan is buitengewoon arbeidsintensief. Wat overblijft zijn in het ideale geval de negatieven, het geluid, de masters en enkele vertoningskopieën van filmproducties waarin zoveel is geïnvesteerd dat deze als zeer intense en doordachte uitingen van een visie, boodschap, voorlichting, reclame of propaganda per definitie interessant en waardevol blijken. Maar ook in oude filmcollecties zullen producties voorkomen, die op zich de moeite van het conserveren en bewaren waard zijn, maar die het in de *struggle for life* niet gaan redden en die bij het stellen van conserveringsprioriteiten steeds zodanig achteraan terechtkomen dat voor hun overlevingskansen moet worden gevreesd.

Oud materiaal dat voor de omroep is geproduceerd staat een systematischer aanpak toe omdat hier eerder een repeterend element in zit. Het NAA-archief bevat meer dan twintigduizend uur film, gemaakt voor journaal- en actualiteitsuitzendingen uit de jaren vijftig. Tienduizenden videobanden op 2 inch, 1 inch en 3/4 inch uit de periode 1970-1990 met daarop televisieprogramma's, delen van televisieprogramma's, niet uitgezonden programma's en restmateriaal en dit alles soms zo summier beschreven, dat de band opnieuw bekeken moet worden om er een oordeel over te kunnen vormen. Ook liggen er bijna honderdduizend uur voor radio gemaakte opnamen uit de periode 1960-1990, gesproken woord en muziekopnamen. De noodzaak tot selectie hierin komt aan de orde zodra de fysieke toestand van de drager tot ingrijpen dwingt en budget voor conservering beschikbaar is. Een praktijkvoorbeeld is de selectie uit 30.340 uur beeldmateriaal op 1-inch BCN-videoband uit de periode 1970-1995. Deze banden zijn op zich nog wel redelijk van kwaliteit maar hier dwingt de zeldzaamheid van de afspeelapparatuur (nog een handvol lopende *players* in Nederland) tot ingrijpen. Het beschikbare budget staat toe dat 85 procent van de oude banden mag worden overgezet op nieuwe, wel afspeelbare dragers, te weten Betacam- en nu digitale Betacam-bandens. Er moet dus vijftien procent ofwel dik 4500 uur beeld worden geselecteerd om verloren te laten gaan. Een werkgroep van NAA-documentalisten selecteert dit materiaal aan de hand van selectiecriteria voor dagelijkse aanwas uit het begin van de jaren negentig. Maar bij een dergelijk grootschalig project blijkt de organisatorische sturing soms dwingender dan de theoretische richtlijnen. Om aan wekelijkse levering van banden te kunnen voldoen, is een buffervoorraad geselecteerd materiaal gewenst. Daarom

wordt besloten alle journaals en actualiteitenrubrieken *integraal* voor overschrijving aan te bieden. Dit maakt de doelstelling vijftien procent voor vernietiging te selecteren wel aanzienlijk lastiger. Aangekocht buitenlands materiaal sneuvelt, net als herhalingen, ruw en restmateriaal indien het uitgezonden product aanwezig is. Het overige materiaal wordt aan de selectiecriteria getoetst.

Gaande het project komen aardige voorbeelden van voortschrijdend inzicht naar boven die tot bijsturing leiden. Zo is een deel van de 1-inch BCN-videocollectie voortgekomen uit eerder geselecteerd 2-inch Ampex-videomateriaal. Waar toen willekeurig en vrij driftig was gesnoeid in bijvoorbeeld het programma PASPOORT – het eerste televisiemagazine voor buitenlandse werknemers in Nederland, met afleveringen voor Italianen, Spanjaarden, Joegoslaven, Turken en Marokkanen – wordt in tweede instantie besloten hiervan meer te bewaren dan de standaardrichtlijnen aangeven, vanwege het potentiële belang van het programma voor onderzoekers naar de beeldvorming over ‘gastarbeiders’ en de veranderende samenstelling van de instroom buitenlandse werknemers. Uit de evaluatie van het project blijkt ook dat de eerste grote spelshows van Willem Ruis of het ruwe materiaal van Dorus meer waardering hebben gekregen dan bij strikte navolging van de selectiecriteria het geval zou zijn geweest.

Dagelijkse aanwas

De omroepen blijven tot het eind van de jaren tachtig zelf bepalen of tv-programma's of fragmenten daarvan voor archivering in aanmerking komen. Organisatorische willekeur en economische motieven staan een evenwichtige collectie-opbouw in de weg. Van selectie is nog geen sprake: het film- en beeldbandarchief van de NOS (later NOB) archiveert wat het krijgt aangeboden. Vanaf 1990 krijgen de omroepen nieuwe banden in ruil voor de originele uitzendbanden van Nederlandse producties. Deze procedure vormt de aanleiding om voor het eerst selectiecriteria te formuleren. Toch blijkt dit systeem niet goed te werken, alleen al doordat er geen middelen zijn om de betrokkenen aan hun afspraken te houden. Een ander nadeel van deze vorm van vrijwillige depotplicht voor de omroepen is de instroom van ‘oude’ banden die relatief snel conservering vereisen.

Vanaf oktober 1992 gaat het televisie-archief zelf geselecteerde televisieprogramma's (laten) registreren op (nieuwe) archiefbanden. Deze actieve acquisitie dwingt tot een verdere uitwerking van selectiecriteria. De keuze vooraf is onvermijdelijk omdat het aanbod, circa tienduizend uur televisie en 35 duizend uur radio, vele malen groter is dan de capaciteit van het archief. De personele capaciteit geeft de bovengrens van het aantal uren dat

jaarlijks binnenstroomt: vijfendertighonderd uur televisie en 1500 uur radio-gesproken woord. Met name de formele en inhoudelijke beschrijving van de programma's door documentaristen en de invoer van deze data in een geautomatiseerd bestand is een tijdrovende, en dus kostbare, zaak. De verwerkingsduur ligt tussen 1:1 en 1:7 (één uur programma vergt zeven uur verwerkingstijd).

In augustus 1997 wordt het selectiebeleid, geëxpliciteerd in de *Notitie Selectiebeleid Nederlands Audiovisueel Archief*, voorgelegd aan vertegenwoordigers van omroepdirecties (het COP-overleg) en het College van Advies van het NAA en door beide geaccordeerd. Dit stuk geeft uitputtende overzichten van de overeengekomen inhoudelijke en formele criteria op grond waarvan uit televisieprogramma's, televisiejournals, historisch filmmateriaal, radioprogramma's gesproken woord (cultureel, actueel, sport en maatschappij) en radioprogramma's muziek geselecteerd zou moeten worden. Het is gebaseerd op nationale en internationale aanbevelingen voor het bewaren van audiovisueel materiaal van onder andere de Unesco, de Mediaraad en vakorganisaties als de International Federation of Television Archives (Fiat/Ifta) en de International Association of Sound Archives (Iasa). Deze aanbevelingen zijn door het NAA omgevormd tot eigen uitgangspunten en sluiten vrijwel volledig aan bij de voor intern gebruik geformuleerde richtlijnen voor selectie uit het begin van de jaren negentig. De genoemde uitgangspunten worden onderverdeeld in drie categorieën:

1 Voorwaarden: de collectie moet een beeld geven van de radio- en televisiecultuur op de zenders Radio 1 tot en met 5 en Nederland 1, 2 en 3; binnen de collectie dienen alle landelijke, publieke zendgemachtigden vertegenwoordigd te zijn; de collectie moet voor hergebruik en raadpleging beschikbaar kunnen worden gesteld aan zowel programmaproductanten als onderzoekers.

2 Algemene selectiecriteria: opnamen van algemeen, historisch belang; opnamen van economisch, maatschappelijk, politiek, sociologisch, cultureel, kunsthistorisch en religieus belang; opnamen die een bepaald tijdsbeeld illustreren; opnamen van personen van historisch belang in alle levenssferen; opnamen van voorstellingen of producties in de sector van de uitvoerende kunsten; opnamen die een beeld geven van de omroep-historie, van omroep(producties) in het algemeen en van bijdragen van individuele personen daaraan; programma's die een beeld geven van hetgeen op radio en televisie is uitgezonden gedurende een bepaald tijdvak; opnamen van geografisch belang die zijn te plaatsen in het kader van ontwikkelingsstadia; opnamen van belang voor de natuurlijke historie; opnamen die wetenschappelijke en technische ontwikkelingen en onderzoek illustreren.

3 Overige overwegingen die bij keuzen worden meegewogen: de uniciteit van de opname; de schaarste van de opnamen; de samenstelling en

het evenwicht van de collectie als geheel; kijkcijfers (waardering en kijk-dichtheid); kritieken, recensies en controverses; bekroningen of prijzen die een programma ten deel zijn gevallen.

Opvallend is dat de notitie zelf al aangeeft dat de selectiecriteria 'zeer ruim' zijn en in de praktijk weinig houvast zullen bieden. Ze moeten dan ook gezien worden als niet meer dan een *checklist* van de belangen op nationaal niveau. De feitelijke selectie geschiedt aan de hand van diverse, uitgewerkte sets van criteria die gelden per deelcollectie en die, vooral bij de selectie uit het radioaanbod, worden opgesteld aan de hand van seizoensplanning. Waar gehakt wordt vallen spaanders: het is dus onvermijdelijk dat aanvechtbare keuzen worden gemaakt. Eerder is wel gebleken dat door de toepassing van selectiecriteria het alledaagse, het triviale en soms banale dat ook geboden wordt, verloren gaat. Om dit te ondervangen en ook om een totaalbeeld van het aanbod vast te leggen worden sinds enkele jaren twee weken televisie en vier weken radio per jaar *integraal* vastgelegd.

Conclusie

Meer dan 25 jaar is gepraat en geschreven over een nationale aanpak voor de audiovisuele archivering. Met name de positie van de omroeparchievering vormde hierbij even vaak het uitgangspunt als het struikelblok voor overleg. Vanuit diverse gremia is de discussie aangezwengeld, uit verschillende invalshoeken, maar met een paar constanten. In willekeurige volgorde zijn dat:

- De oorsprong van archiveringsactiviteiten is doelgroepgebonden. In Hilversum ontstond een bedrijfsarchief voor hergebruik door omroepmedewerkers, SFW verzamelde voornamelijk voor onderwijs en wetenschap, de RVD diende overheidsbelangen en het Koninklijk Huis en het Film-museum serveert de filmliefhebber. Het collectie- en selectiebeleid was hier een afgeleide van en leek nauwelijks geëxpliciteerd.
- Ieder initiatief tot bundeling van archiveringsinspanningen, op weg naar een meer geïntegreerde nationale aanpak, bracht belanghebbenden bij elkaar die beroepshalve weinig gemeen hebben. Beleefdheid en wellicht geloof in vooruitgang brachten de personen bij elkaar, maar niet hun standpunten.
- Onbekendheid met de materie, de schaal, de kosten en de bestuurlijke en juridische structuur waarin film-, radio-, televisieproductie en exploitatie zich afspelen, leidden tot een haast onoverbrugbare afstand tussen het op papier voorgestelde en het in werkelijkheid realiseerbare.

– Keer op keer werd de hete selectie-aardappel doorgeschoven naar een ‘onderzoekscommissie’, naar een ‘werkgroep’, naar een ‘raad van externe deskundigen’ of naar een ‘college’. ‘Wijze mannen’, zouden moeten vaststellen hoe de belangen van producenten, hergebruikers, onderzoekers, wetenschappers, het onderwijs, de distributeurs en het algemene publiek zouden moeten worden vertaald in een collectie- en selectiebeleid. Dat stuurgroepen en overlegraden daar niet uitkwamen, een kwart eeuw lang, is bij nader inzien niet verwonderlijk als we bedenken hoe zelfstandig de zendgemachtigde omroepverenigingen opereren, om maar eens een partij te noemen, en hoe gecompliceerd het juridisch (auteursrechtelijk) kader en de financiële structuur van de omroep, het cultuurbehoud en het onderwijs zijn. Bovendien is 25 jaar lang onderschat dat ‘de’ ultieme set van selectiecriteria natuurlijk niet bestaat. De praktijk leert dat het uiteindelijk de archiefmedewerkers zijn die op basis van een aantal voornemens, vertaald in algemene richtlijnen en checklists, dagelijks (moeten) beslissen wat wel of niet in de collectie wordt opgenomen.

Met de oprichting van het NAA lijkt eindelijk een figuur geschapen waarin, meer dan ooit tevoren, de belangen en verlangens van uiteenlopende partijen onder één regie kunnen worden gebracht en in een zekere balans naar waarde geschat. De tragiek van de recente ontwikkeling is wel dat net nu het belang van cultuurbehoud en onderwijs en wetenschap in één organisatie kan worden gewogen met dat van de omroeparchivering, nieuwe grote partijen zich aandienen die ook een plaats aan tafel verdienen. Ik doel op de commerciële zenders en de steeds groter en zelfstandiger (ook in auteursrechtelijke zin) opererende productiehuisen. Het gevaar van een herhaling van zetten is niet denkbeeldig.

Noten

- 1 *Nota betreffende de Stichting Audiovisueel Archief i.o.* samengesteld door de werkgroep Sava, 1977, p. 1.
- 2 *Stuurgroep Audiovisuele Media – Deeladvies A: Audiovisuele Media en Educatie*, ministerie van O&W, ministerie van CRM, Den Haag 1981, p. 41.
- 3 *Ibidem*, p. 43.
- 4 *Stuurgroep Audiovisuele Media – Rapport subgroep 1 Centrale Documentatie*, ministerie van O&W, ministerie van CRM, Den Haag 1981, p. 41.
- 5 *Stuurgroep Audiovisuele Media – Deeladvies B: De verspreiding van Audiovisuele Media (Bijlage IV van de hearingversie)*, afdeling voorlichting ministerie van CRM, Den Haag 1981, p. 11-21.

- 6 *De leemte vullen. Programma-archieven en programmageschiedenis. Verslag van het tweede overleg op 8 mei 1987, georganiseerd door het Nederlands Omroepmuseum*, p. 1.
- 7 *De Witte Vlek – Verslag van de Contactdag over omroepgeschiedenis, georganiseerd door het Nederlands Omroepmuseum op 21 november 1986*, p. 18.
- 8 Zie noot 6.
- 9 H. Wijfjes, *Het moet er echt van komen. Rapport betreffende de archivering, ontsluiting en beschikbaarstelling van Nederlandse omroepprogramma's*, Hilversum 1988, p. 14-16.
- 10 *Nieuwsbrief Iamhist-Nederland i.o* (10-11-1986); *Nieuwsbrief Vereniging Iamhist-Nederland* (20-2-1987); *GBG-Nieuws* 3, 4, 5 en verder.
- 11 *Audiovisuele Archieven – een Inventarisatie*, projectgroep Ava wvc/DGCZ/SCB/KMP (= Kees M. Paling), Rijswijk 1987.
- 12 *Knelpuntennota Audiovisuele Archieven*, zomer 1988, p. 3 (opgenomen in *GBG-Nieuws* 6, herfst 1988).
- 13 *Statuten van de Stichting Nationaal Audiovisueel Historisch Archief* gevestigd te Hilversum; notaris K.P. Bakker te Bussum, Akte 10 september 1988.
- 14 *Advies inzake conservering en archivering van audiovisueel materiaal*, nr. 3172-III-C-1, Mediaraad, 's-Gravenhage, 5 december 1989.
- 15 Brief van de minister van wvc Hedy d'Ancona aan de voorzitter van de Mediaraad André van der Louw, d.d. 21 juni 1990.
- 16 *Samenvattend verslag onderzoek Audiovisuele archieven*, drs L.A. Welters, drs A.J. Lantinga, drs M.M. Knijn, wvc, Rijswijk juni 1991.
- 17 P. E. Wiebes, *Selectie in Audiovisuele Archieven. Criteria bij het verzamelen van film- en ander bewegend beeldmateriaal*, ministerie van wvc, hoofd afdeling Documentatie en Bibliotheek, afdeling Literatuurstudie, Rijswijk 1992.
- 18 *Naar een nationale infrastructuur voor de archivering van audiovisueel materiaal*. Geïntegreerde eindrapportage van de NAA-werkgroepen Collectievorming en selectie, Conservering, Ontsluiting ten dienste van de Stuurgroep Nationaal Audiovisueel Archief, december 1994.
- 19 S. Kula, *The archival appraisal of moving images. A RAMP study with guidelines*, Parijs 1983.
- 20 *Over taakafbakening en taakverdeling*, Stichting Nederlands Audiovisueel Archief en Stichting Nederlands Filmmuseum, Amsterdam en Hilversum juli 1997.